

Мислитель, глибину якого ми ще не досягнули

Так склалося, що високий ювілей заслуженого журналіста України (1997), члена Національної спілки письменників України (2008), нагородженого державними медалями «За трудову доблесть» (1977), «Ветеран праці» (1983), «Нестор-літописець» (2001), «Почесною відзнакою» (2012) НСПУ, Грамотою Президії Верховної Ради України (1987), лауреата обласної літературної премії імені Євгена Маланюка за книгу публіцистики «Село – мій ревний біль» (2010) не набув широкого громадського розголосу: від горезвісної комп'ютерновірусної атаки постраждали й обласні ЗМІ. Та ювіляр не нарікав, бо найрідніші й друзі вистоять і не такі атаки...

Олександр Кердіваренко досі лишається загадковою планетою, яку, на жаль, ніхто з літературознавчого товариства не набрався відваги дослідити. І цей острах має пояснення: багатогранність таланту. За позірною простотою (читабельністю) його творів відкриваються філософські глибини аналізу першопричин особистісних і суспільних проблем, тобто чого людині бракує для щасливого самоусвідомлення. Ця органічна ознака письма митця осяяна любов'ю до українського села і гірким сумом від болісно вкорінених у споконвічну народну душу тривог і жалів, а стійкості у протистоянні історичним викликам додає щедрий і цілющий народний гумор. Жанрова розлогість доробку О. Кердіваренка (нарис і байка, комедія і детектив, казка і літературна пародія, повість і лірика, сатира і переклад) дає підстави для висновку про унікальний феномен митця, доброзичливого до всіх і вимогливого до себе. За вісімдесят літ пройдено терново-лавровий шлях і редакторства в обласній «Кіровоградській правді», й очільника обласної організації Спілки журналістів. Невід'ємні складники його обдаровання – працелюбність і постійне самовдосконалення.

Творчий доробок О. Кердіваренка – це книги гумору і сатири «Візит до президента», «Відпочинок з бараном», «Дірка в космоплані», інтимної і громадянської лірики «Йдучи в незвідані краї», публіцистики «Село – мій ревний біль». А книгу «Сама собі в своїй господі» не назвеш ні щоденниковими записами, ні мемуарами. Це сповідь-роздум, де іманентний мотив – почуття господаря, а кожна з нотаток – згусток болю і прозріння, чому в незалежній Україні селянин не став господарем, чому відбувається жахлива саморусифікація, чому занепадає культура та ще сотні болісних «чому». Філософський стрижень художнього світу письменника – доброта як діяльний синонім людяності. Так, письменник висновує: «Високоосвіченим, розумним, талановитим і т.п. може бути негідник, злочинець. А мудрою – тільки добра людина», «Любов завжди старомодна, розпуста – ультрасучасна», «Духовність, совість, людяність знайшли свій останній притулок у бібліотеках, музеях, архівах-саркофагах, у які скоро нікому буде заглянути».

Ще в 2006 р. статтю О. Кердіваренка «Що ж насправді загрожує нашій мові» публікували ЗМІ обласного і всеукраїнського рівнів, щоправда, вилучивши авторське резюме, що докорінна зміна ситуації щодо

українського чистого слова потребує економічних важелів і захисту державою прав і гідності людини. Без можливості реалізувати свій творчий потенціал на рідних теренах українці приречені бути сиротами на своїй обітованій землі, приречені бути об'єктом спекуляцій на мовному питанні, приречені на виродження.

Доля українського слова простежується на прикладі образка зустрічі з небайдужим читачем, якому автор дарує свою книгу. Влучна ремарка – «я роздаю її усім знайомим, бо вона ніде не продається (книги взагалі не купують, якщо це не детективи)» – стає кодом української духовності.

Золоті розсипи повістей з багатого письменницького родовища – у книгах «...А жито половіло», «Дні білих камінців». Цьогоріч побачили світ вибрані твори «Ключі від раю» у видавництві «Ярославів Вал». І жодного разу влада не підставила плече, аби посприяти виходу книги. І щоразу Кердіваренко, як Сізіф, котив свою ношу під гору самотужки. Чи це промовляють у ньому святі селянські гени? Сільські трударі не звикли нарікати на умови, відчуваючи відповідальність за хліб на столі. Письменник має дбати про хліб духовний. Він і нині несе слово як іскру Божу, як Прометеїв вогонь, з вірою в силу любові добротворення.

Йдучи в незвідані краї
Крізь часу дикі хащі,
Ми мрії губимо свої
І наміри найкращі.
І біль несемо ув очах,
І крик, що не прорветься,
Любов до суцього, як цвях,
все глибше входить в серце.
І все, що сталося й не змогло,
Лиш обпекло жагою,
В незникне чисте джерело
Стікає добротою.

Вірш «Йдучи в незвідані краї» О. Кердіваренку... приснився. Він же дав назву збірці. Цей текст, датований 1975–2007 рр., можна назвати філософським заповітом, автор повертався до нього, шукав найточніше слово, щоб передати найдорожчу істину.

Пуповину О. Кердіваренка зарито в селі Станкуватому Вільшанського району, що на Кіровоградщині. І тримає це село над долиною серед безкрайніх степів свого сина на найкоротшій відстані – ревного болю. Вилетівши в 17 із рідного гнізда, душею він щоразу повертається в край білих акацій і вишневих садків, бо знає: саме тут джерело невичерпної сили і віддати її без жалю до останку варто саме тут. Щемкі спогади юності, передчуття кохання і зачарованості роззброюють:

Яка ти чарівна і мила!
Я лиш одного не збагну:
Тебе весна таку зробила,
Чи ти, така, – таку весну?

Вірші нагадують світлини душі, у слові закарбувалася, зокрема, відповідальність перед товаришами, з якими ніс військову службу на флоті:

Там друзів десь, може, в безодню

Кидає і в небо здійма.

Чому мене з ними сьогодні,

Чому мене з ними нема?

Рве вітер солоні простори,

Вода розсипається в прах,

Над збуреним, спіненим морем

Чумацький гойдається Шлях...

Не спиться. В уяві шалено

Стихія шумить і гуде.

Здається, що море без мене

Спокою, як я, не знайде.

Щоб побачити сутність людини, варто придивитися до того ідеалу, який вимальовується у спілкуванні з нею. Любов, добротворення, віра в себе, повага до людини, чесність перед землею і людьми, обов'язковість і відповідальність, протест проти несправедливості, а головне – совісність. Риси, які Кердіваренко-журналіст бачить у своїх співрозмовниках, власне, є і його автопортретом. Бо чим, як не совісністю, пояснити почуття провини перед гостинністю сільської бабці, якій забули завезти мішок із рожевою латкою (однойменне оповідання)? А хіба не протестом проти української терплячості народжена мініатюра «Кнопка»? Її риторика переконлива завдяки парадоксальному поєднанню наївності й глибини міркувань стосовно масштабів нашої розгубленої терплячості: «Може, так і треба, що зупинилися заводи, розвалилося виробництво і класні фахівці подалися у реалізатори, а то й далі – на заробітки у близьке і далеке зарубіжжя... Може, так і треба, щоб метал, який століттями накопичувався на виробничих об'єктах – у конструкціях, устаткуванні, машинах, електромережах, у пам'ятниках – вирізається і пливе у брукт (...). Може, так і треба, щоб гигнули заощадження населення... Може, так і треба, що гарантована Конституцією безплатна охорона здоров'я стала настільки платною, що зробилася недоступною для більшості українців... Може, так і треба, що зарплата і пенсії нижчі за прожитковий мінімум...». «Може, так і треба?» – наївно-провокативне питання лишається відкритим, а переосмислення реальних подій конденсується до ємкої метафори – назви твору.

Повість «Загадка однієї долі» вирізняється оригінальним ходом: особистісно пережите (образ гостя редакції) прагне фіксації у слові (образ журналіста як довіреної особи). Внутрішня роздвоєність очевидця подій і їхнього літописця прагне гармонійного злиття. Автобіографічність спогадів променіє світлом доброти. Несподівано головною героїнею твору стає корова Лиса, годувальниця і рятівниця, завдяки якій велика сім'я вижила у страшній війні. Врешті-решт Лиса з її добрими й ледь насмішкуватими очима сприймається як метафора долі українського народу, який знає всі біди, переживає, втішає, нагадує про обачність. З Лисою пов'язаний початок

трудової діяльності шестирічного героя, а її втеча з ненависного фашистського полону сприймається як закономірність розвитку характеру, ба більше: корова стає символом добровільного уярмлення на визволеній землі.

Ніби мимохіть у тканину повісті вплетено вузлики філософських думок, на чисті дитячі враження накладається доросла розважливість і державницька відповідальність перед майбутнім: «Поганих народів немає, але в кожному народі є виродки. (...) Лихо, якщо негідників завелось багато серед так званого простого люду, та стократ гірше, якщо дикунство проявляють і плодять так звані еліти, керманічі, високопосадовці. Від них, таких вождів, і війни, й окупації, і все зло. Народи не починають війни (окрім революцій, повстань). Для кожного народу війна – страшена трагедія. Війна вигідна тільки зарозумілим і нерозумним, якими рухають їхні зажерливість, жадоба, заздрість, марносластво». Державницьке мислення письменника простежується у нібито побіжних деталях, котрі насправді є формулою зміцнення державності: що в багатодітній сім'ї склався «оптимальний розподіл обов'язків», що матирина відмова віддати синів у суворівське училище мудра, бо державні сироти позбавлені головного – любові.

Одна із шістьома дітьми в повоєнному селі, мати Олександра Федоровича «не співала ніколи і не плакала. Лише інколи, на печі, обліплена нами, вона гладила нас по голівках долонею, тихо співуче промовляла до Феді, чоловіка свого, нашого батька, який пішов на фронт, жалілася йому. Без сліз. Під цей монотонний, тихий речитатив ми засинали... До всіх бід навесні сорок шостого наша хата згоріла».

Асоціативно спогади про родинне дерево стають порівняльними містками до джерел працелюбства і моральної відповідальності – ознак вродженої інтелігентності: «Дід Марко і дід Маркіян по війні викопали у жінчиному селі ставок. Удвох. Лопатами. Ставок і досі є. Жаль, село гине. Гарне було».

Особливістю стилю прозаїка є ощадливість у тропях, зате яка філігранність образотворення іскриться в них! Текст дарує блискучі знахідки, подібні до зіркових спалахів. Принагідно згадаю повість «Дірка в космоплані». Порівняння в ній зачаровують: образ уфолога Танаса Волосожарського зображено одним мистецьким мазком – постать «розіп'ята на велосипеді, суха, як восени кукурудзяна бадиллина»; Гаврило Корінь «світить лисиною, симпатичною лисиною, як повний місяць, обгорнутий павутинням хмар» і пересуває кісточку на рахівниці «куцими і товстими, як дійки в корови, пальцями»; а так звані астронавти висипалися з кузова, як галушки з ложки. Саме життєствердний гумор, на якому письменник ніколи не економив, дає надію на духовне здоров'я нації, а отже, відкриття новими читачами художнього всесвіту Олександра Кердіваренка.

Антоніна Царук (м. Кропивницький)